

מדינת ישראל
משרד החינוך
קליטת תלמידים עולים
מנהל החינוך הדתי

חוברת ללימוד הלכה לתכנית תלי"ה

חלק ג – חודשים טבת-שבט – תפילה ומצוות התלויות בארץ [ט"ו בשבט]

לשנת הלימוד תשע"ט
ליקט וערך – ברוך מיכאלי

תוכן

14.....הוספת 'והוא רחום' בימים שני וחמישי.....
 15.....קריאה בתורה.....
 15.....אשרי ובא לציון.....
 16.....מעגל השנה.....
 16.....ט"ו בשבט.....
 18.....עורלה ונטע רבעי.....
 19.....תרומות ומעשרות.....
 20.....מה אנחנו עושים היום.....
 21.....הפרשת תרו"מ בשבת.....
 21.....הפרשת חלה.....
 22.....שבעת המינים בהם השתבחה ארץ ישראל.....
 סדר קדימות בברכות באכילת פרי משבעת
 22.....המינים.....
 ברכה אחרונה לאחר אכילת פרי משבעת
 22.....המינים.....
 23.....מהלכות ט"ו בשבט.....
 23.....הלכות ט"ו בשבט.....
 24.....הרב נריה וט"ו בשבט.....
 26.....המילון שלי.....

2.....מבוא.....
 3.....תכנית הלימודים בהלכה:.....
 3.....חלוקת שעות הלימוד ע"פ נושאי הלימוד.....
 4.....הלכות היום-יום.....
 4.....התפילות.....
 4.....תפילת העמידה.....
 4.....על תפילת העמידה.....
 5.....מדוע זה סדר התפילה?.....
 6.....ההכנות לתפילת העמידה.....
 6.....לאיזה כיוון מתפללים?.....
 7.....כיצד עומדים בתפילה?.....
 7.....מה יעשה חולה שאינו יכול לעמוד?.....
 7.....הכריעות בתפילת העמידה-.....
 7.....כיצד כורעים?.....
 8.....תפילה בלחש.....
 8.....מי שאינו יודע עברית כיצד יתפלל?.....
 9.....להתפלל מתוך ריכוז וכוונה.....
 9.....להבנת התפילה.....
 10.....לבקש בקשות אישיות בתפילת העמידה.....
 11.....חזרת הש"צ.....
 11.....קדושה.....
 11.....מודים דרבנן.....
 12.....ברכת כוהנים.....
 13.....תחנון.....
 13.....י"ג מידות של רחמים.....
 14.....נפילת אפיים.....
 14.....כיצד אומרים תפילה זו?.....
 14.....מתי לא אומרים 'נפילת אפיים'?.....

מבוא

מורים יקרים, שלום רב לאוהבי תורתך,

כמה נפלא שאנו זוכים לעסוק ביישום הגאולה ובחיזוק ידיעת ההלכה בקרב התלמידים העולים. מטרת תכנית תל"ה-תגבור לימודי היהדות בקרב תלמידים עולים, הינה סיוע למורים בחיזוק הזהות היהודית ציונית דתית.

החוברת זו הינה חוברת מקראה, שבה מצויים "סמני דרך" והמלצות לדרכי ההוראה והעשרה, בהתאם לקבוצת הלומדים, ארץ מוצא, מאפייני תרבות, אורח חיים תוך התחשבות בתהליך בו הם מצויים ברכישת השפה.

אנו יודעים כי ההתמודדות במאפייני שפת ההלכה והמקרא המהווה לעיתים קושי נוסף לתלמידים עולים, לכן לפניך מספר דגשים:

אתגר השפה- שוני בין התלמידים בתהליך רכישת השפה. לעיתים חלק מהתלמידים כבר רכש את השפה לצד מי שטרם רכש את השפה או שעדיין קיים לו קושי מסוים. לכן, לצד הכתוב בספרי ההלכה והציטוטים ממקורות שונים, הוספנו בתחילת כל פסקה שאלת הכוונה, ובתוך הטקסט, הוספנו לעיתים ביאור בשפה קלה יותר. מאחר ותוך כדי לימוד ההלכה התלמידים גם רוכשים אוצר מילים בעברית ובשפת ההלכה, הוספנו בסוף החוברת את העמוד-המילון שלי, כדי שהתלמידים יכתבו לעצמם את המילים החדשות והמונחים החדשים שהם רוכשים תוך כדי הלימוד. חשוב מאוד שתכוון אותם להשתמש בעמוד זה.

אתגר המנהגים- התלמידים העולים מגיעים מתפוצות שונות, ואיתם מנהגים שונים. זו הזדמנות נפלאה, לחיבור אל 'בית ספר רב תרבותי', הזדמנות לחשיפת המנהגים השונים בפני כלל התלמידים, ועל כן פעמים רבות, אנו מציעים לקיים דיון ולשתף את החברים בכתה במנהגי התלמידים ועדתם. עם זאת, התלמיד צריך לדעת את ההלכה הנהוגה בעדתו, ועל כן השתדלנו להביא בחוברת את שיטות הפסיקה השונות. המורה, שבכיתתו תלמידים עולים מתפוצות שונות יחשוף אותם לכלל הדעות, **אולם במבחן ובחידון, התלמידים ישאלו על הנהוג בעדתם ועל ההלכה הפסוקה למנהגם**

שילוב והלימה לתכנית הלימודים בהלכה- בעמודים הבאים מצורפת טבלה, שמציגה את הנושאים שבחוברת בהשוואה לתכנית הלימודים בהלכה, זאת על מנת שהמורה יוכל להשתמש בידע שלהם הנלמד בכתה, לתת לתלמידים אלה הזדמנות להוביל את הלימוד ולחזק את הקשר שבין שני השיעורים.

דרכי הוראה

למידה ברוח "לב לדעת", חשוב לנו מאוד שהלמידה תהיה בדרך 'אחרת', בגישת הלימוד של 'לב לדעת'. אמנם, לימוד הלכה דורש לעיתים למידה פרונטלית, אך היא מאפשרת פעמים רבות לשלב דרכי למידה מגוונות ובאמצעים חלופיים. בחוברת קיימת הדגשה ביחידות שרצוי מקומות לשלב בהם דיון או דיווח הדדי. כמו כן, שילבנו קישורים לשימוש במדיות נוספות על הכתוב, ובסוף כל יחידת לימוד קיימת אפשרות לתלמיד לסכם לעצמו את הידע שרכש.

הסימנים בחוברת

מראה על ציטוט מתוך ספר הלכה או מקור הלכתי, בד"כ תוך הזכרת שם המקור. בד"כ הציטוט יופיע בגופן גדול יותר, כאשר הטקסט הנו בכניסה גדולה יותר בעמוד הדף.

מכוון לדיון או לדיווח הדדי. מתוך רצון ליצירת קבוצת לימוד, להגביר את המשמעותיות של הלימוד לתלמידים, ולחבר בין הלימוד לנוהג בבית או בבית הכנסת בו מתפללים התלמידים, אנו ממליצים למורים לשלב דרך זו בתהליך הלימוד.

מכוון לשאלה לחשיבה, ברמה האישית, הקבוצתית או הכיתתית.

מסמן ציטוט מתוך התנ"ך, בד"כ בגופן גדול יותר.

ברקוד המאפשר לתלמידים לסרוק באמצעות הטלפון ולצפות בסרטון. לרוב ליד הברקוד יהיה גם קישור [במילים או בתמונה] לאפשר למורה להקרין את הסרטון בכיתה

גופן קטן בטקסט – טקסט שאינו במקור ששילבנו בתוך ציטוט הלכתי, כשאלה מכוונת או כביאור למילים קשות [כאשר הכתוב הנוסף הנו ביאור הוא יבוא בתוך סוגריים []].

תכנית הלימודים בהלכה:

כתה	בעניין	הנושאים הנלמדים
ז	תפילה	הלכות תפילת העמידה
	ט"ו בשבט	
ח	תפילה	
	ט"ו בשבט	הפרשת תרו"מ וחלה בשבת
ט	ט"ו בשבט	ברכה על שבעת המינים, סדרי קדימויות, על הפרשת תרו"מ; בל תשחית

היקף החומר

החוברת מקיפה נושאים רבים הקשורים לעולם ההלכה ושמירת המצוות, כך גם בענייני התפילה ולוח השנה. אנו מודעים לכך שלעיתים החוברת כוללת יותר מידע מהחומר אותו ניתן ללמוד בפרק הזמן הקצוב. **אנו מציעים למורים כי יפעילו שיקול דעת להגדרת החומר אותו יוכלו ללמד בזמן הנתון, ומה החומר שניתן לבקש מהתלמידים ללמוד עצמאית, ואולי איזה חומר לא יילמד בגלל קוצר הזמן. בכל מקרה, לפני החידון אנו נפרסם 'מיקוד' חומר שרק עליו ייבחנו התלמידים בחידון.**

מתוך הבנה כי התלמידים לומדים את תלי"ה במסגרת שלוש שנים, גם החומר חולק באופן זה, כאשר יש נושאים שילמדו רק באחת השנים ויש נושאים אשר יילמדו בכל שלוש השנים, אלא שבכל שנה ניגע בנושא בהיבט שונה.

במשימה הגדולה הזו של חיזוק ידיעת ההלכה בקרב התלמידים העולים וקיומה, אנחנו שותפים. נשמח מאוד לקבל מכם משוב לחוברת זו כולל הצעות לשיפור, וכן, מאחר ואנו בני אדם ויתכן ונפלה תחת ידינו טעות, מאוד נשמח לקבל הערות לתיקון.

דמויות השנה – בתשע"ט 'דמות השנה' הנם הרב והרבנית נריה זצ"ל. על תולדותיהם ומעשיהם המיוחדים נוסף פרק מיוחד בחוברת הבאה, אולם כבר בחוברת זו, אגב לימוד נושא התפילה, הבאנו שני סיפורים המלמדים על גישתו של הרב נריה.

חלוקת שעות הלימוד ע"פ נושאי הלימוד

מספר שיעורים מומלץ	הנושא	תקופה
4-5	תפילת עמידה	טבת
2-3	סיום התפילה	
5	תרומות ומעשרות	שבט

הלכות היום-יום

התפילות

תפילת העמידה

פניני הלכה

מקומה של תפילת העמידה בתפילה - תפילת העמידה היא שיאה של התפילה, וכל החלקים שלפניה הם במידה רבה הכנות לקראתה; שהמתפלל עולה ממדרגה למדרגה, מקרבנות לפסוקי דזמרה, ומפסוקי דזמרה לברכות קריאת שמע, עד אשר הוא עולה ונכנס לשער העליון, לעולם האצילות, לעמוד לפני ה' בתפילה. ואמנם קריאת שמע היא מצווה מהתורה, וחובה לאומרה גם בלא קשר לתפילה, מכל מקום תקנו לאומרה עם ברכותיה לפני התפילה, כדי שיהוו הכנה לקראת התפילה. שמתוך דברי האמונה וקבלת עול מלכות שמיים שבקריאת שמע וברכותיה, ומתוך ברכת גאל ישראל, אפשר לעלות למדרגת התפילה באופן השלם ביותר.

חשיבותה של תפילת העמידה - כיוון שתפילת עמידה היא שיאה של התפילה, דיניה חמורים יותר. למשל – צריכים לבוא אליה בלבוש מכובד, מפני שבתפילת העמידה אנו עומדים לפני המלך; מה שאין כן בקריאת שמע וברכותיה, שבהם אנו מקבלים על עצמנו עול מלכות שמים ומשבחים לה', אבל איננו במדרגה של עומדים לפניו.

כבר לימקנו מרדכי: "כי אין לבוא אל שער המלך בלבוש שק" (אסתר ד, ג), וכדברי הפייטן: "איך אפתח פה ואיך אשא עין, ובידי מעש אין?" להבדיל אלפי הבדלות, משל הדבר לאדם אשר לא שירת בצבא ורצה להגיע לדיון במטכ"ל; הרי כל בר-דעת יבין שזה מן הנמנע, משום שלהשתתף בדיון שכזה יש צורך ברקע והכשרה נאותים. ומכאן השאלה: כיצד יתכן שכל יהודי (ולאו דווקא יהודי, שהרי לעתיד לבוא "בית תפלה יקרא לכל העמים" (ישעיה נה, ז)) יכול לפנות אל הקב"ה בבקשות ותחינות, ולדבר איתו כדבר איש אל רעהו?

על כך אומר סבין, הרב נחיה זצ"ל ("אורות התפילה", עמ' 105):

"אתה הבדלת אנוש מראש ותכירהו לעמוד לפניך". פסקא קטנה זו, מתוך תפילת נעילה של יום הכיפורים (אחת השעות הנשגבות ביותר בחיי אדם מישראל), היא המבטאת בעצמה את חווית התודה העמוקה לבורא, על הקשר הישיר שבינו לבין האדם; על שהרשה לנו לעמוד לפניו, ועל שזיכה אותנו במתנת התפילה⁷. אלמלא הורשינו בפירוש להתפלל, היתה זו מצידנו חוצפה כלפי שמיא, להעז ולבוא ולפנות ישירות אל הבורא. סבורים היינו שרשות זו נתונה רק לגדולי-גדולים, צדיקי הדורות, המתהלכים לפני ה', המרגישים קרבת אלוהים.

בספר 'אסיף' של ישיבות ההסדר, מביא הרב יצחק נריה במאמרו, את דברי סבו הרב נריה זצ"ל- על התפילה

על תפילת העמידה: את תפילת העמידה אנו אומרים שלוש פעמים ביום חול [בתפילות מעריב, שחרית ומנחה] ובשבת נוספת תפילה אחת – תפילת מוסף.

תפילת העמידה הנקראת גם 'תפילת שמונה עשרה', למעשה יש בה תשע עשרה ברכות ביום חול ושבע ברכות בשבת ובמועדים [למעט תפילת מוסף של ראש השנה בה יש תשע ברכות].

תפילת שמונה עשרה נחלקת לשלושה חלקים: שבחים, בקשות והודאה. בשלוש הברכות הראשונות אנו דומים לעבד שמסדר שבח לפני רבו, באמצעות לעבד שמבקש בקשות מרבו, ובשלוש האחרונות, לעבד שקיבל פרס מרבו ונפטר והולך לו.

פניני הלכה

סדר תפילת העמידה הוא:

3 ברכות ראשונות- שבח	ברכות אמצעיות	3 ברכות אחרונות- הודאה	
אבות, גבורות, קדושה	13 ברכות בקשה: דעת, תשובה, סליחה, גאולה, רפואה, פרנסה, קיבוץ גלויות, השבת המשפט, המינים, הצדיקים, בונה ירושלים, צמח דוד, שומע תפילה	העבודה, הודאה, שלום	ביום חול
אבות, גבורות, קדושה	ברכת קדושת היום	העבודה, הודאה, שלום	בשבת, בראש חודש ובמועדים
אבות, גבורות, קדושה	מלכויות, זכרונות ושופרות	העבודה, הודאה, שלום	מוסף של ראש השנה

מדוע זה סדר התפילה? ודבר זה למדנו מתפילתו של משה, שפתח בשבחים ומתוך כך המשיך להתחנן ולבקש. אנחנו רוצים לעבוד את ה' ולהידבק בו בתפילתנו, ומבקשים שישפיע לנו טובה וברכה כדי שנוכל לקיים את התורה והמצוות בשלימות ולגלות את שמו בעולם. ולכן תחילה עלינו לדעת לפני מי אנחנו עומדים בתפילה, לפני הא-ל הגדול הגיבור והנורא, מכלכל חיים ומחייה מתים, הא-ל הקדוש, ומתוך כך נוכל לבוא ולבקש בלב טהור על כלל ישראל ועלינו.

פניני הלכה

לזכור להמשך הלימוד- מה התחדש לי בשיעור זה?

שיחה נפלאה של הרב מלמד על תפילת העמידה

ניתן להקליק על התמונה או לסרוק את הברקוד

נוסח התפילה- בתפילה אנו משתמשים בהטיית 'רבים', משום שאף חלק הבקשות, אינו בא לענות על בקשות פרטיות, אלא על בקשות לטובת הכלל, שלמעשה מטרת הסופית היא אלא גילוי כבוד שכינה בעולם.

ההכנות לתפילת העמידה: בגלל חשיבות תפילת העמידה, שלמעשה אנו עומדים בה בתפילה לפי ה' יתברך, אנחנו צרכים להכין את עצמנו לקראת התפילה, ולוודא שתפילתנו לא תופרע על ידי גורמים שונים, לכן:

- נסדר את הבגדים שלנו כראוי לעמידה לפני המלך.
- צריך המתפלל להסיר ממנו את כל הדברים העלולים לטרוד את כוונתו.
- הסובל מנזלת, יקנח את אפו לפני התפילה, כדי שלא יצטרך לקנח את עצמו בשעת התפילה.
- יעמוד במקום שלא יפריע לאחרים בדרכם, כדי שלא יפריעו לו בתפילתו.

לאיזה כיוון מתפללים? - בכל חלקי התפילה יכול המתפלל להפנות את פניו לכל כיוון שירצה. אבל כיוון שיגיע לשיאה של התפילה, ויקום לעמוד לפני מלכו של עולם בתפילת עמידה, יכוון את פניו לירושלים, למקום שבו בחר ה' להשרות את שכינתו בעולם.

פניני הלכה

היה עומד בחוץ לארץ, יכוון את פניו כנגד ארץ ישראל, ויכוון את ליבו לירושלים ולמקום המקדש ולבית קודש הקודשים. ואם היה עומד בארץ ישראל, יכוון את פניו כנגד ירושלים, ואת ליבו למקדש ולבית קודש הקודשים. היה עומד בירושלים, יכוון את פניו כנגד המקדש ואת ליבו לבית קודש הקודשים.

וכשארון הקודש אינו לכיוון ירושלים מה יעשה? נהגים לבנות את ארון הקודש בצד הפונה לירושלים, כדי שהעומדים בתפילה יפנו גם לכיוון ארון הקודש. אמנם

העיקר להתפלל לכיוון ירושלים, לכן, אם מחמת טעות או אונס ארון הקודש אינו מכון ממש כנגד ירושלים, יכוונו המתפללים את פניהם כלפי ירושלים (מ"ב צד, ט). ואם כל הציבור טועים ופונים לכיוון ארון הקודש, מוטב שלא לפרוש מהציבור, ויעמוד לכיוון שהציבור עומד, אבל יפנה את ראשו כלפי ירושלים.

כיצד עומדים בתפילה? בפסוקי דזמרה וברכות קריאת שמע רשאי אדם לישוב או לעמוד, אבל כיוון שהגיע לתפילת שמונה עשרה, עליו לעמוד ברגליים צמודות. העמידה מבטאת את ההתייבבות המלאה של האדם, מראשו ועד רגליו, לקראת התפילה. בנוסף לכך, יש בעמידה ביטוי ליראה ולאימה של העומד לפני מלכו של עולם. ולכן צריך שלא להישען בתפילה על שום דבר, שכל הסומך עצמו במקצת, אינו עומד באימה.

יצמיד את רגליו עד שייראו כרגל אחת, משום שפיסוק הרגליים חושף את הצד החומרי שבאדם, וגם מבטא את הריצה אחר ענייני העולם הזה. ולמדו זאת מהמלאכים, שנאמר עליהם (יחזקאל א, ז): "וְרָגְלֵיהֶם רָגַל יְשָׁרָה", כלומר רגליהם צמודות עד שנראות כרגל אחת.

צריך להצמיד את כפות הרגליים לכל אורכם, כדי שיראו עד כמה שאפשר כרגל אחת, ולא כאותם שמצמידים את העקבים בלבד. בדיעבד, אם התפלל ברגליים פסוקות – יצא.

מה יעשה חולה שאינו יכול לעמוד? חולה שאינו יכול לעמוד, יתפלל בישיבה. ואם גם לשבת אינו יכול, יתפלל בשכיבה.

גם מי שנאלץ להתפלל בישיבה או בשכיבה, ישתדל להצמיד את רגליו ולכוף עצמו במקום הכריעות. ומי שיושב בכסא גלגלים, כשיסיים את תפילתו יסיע את עצמו מעט לאחוריו, כשיעור שלוש הפסיעות שבהם נפרדים מהתפילה.

הכריעות בתפילת העמידה- בחמישה מקומות תקנו חכמים לכרוע בתפילה, בתחילת ברכת 'אבות' ובסופה, בתחילת ברכת 'מודים' ובסופה, ובסיום התפילה בעת שיפסע לאחוריו שלוש פסיעות. ותקנו לכרוע בשתי ברכות אלו, שהן החשובות ביותר, ובהן צריך להשתדל יותר לכוון. ואם בא לכרוע בתחילת ברכה אחרת או בסופה, מלמדים אותו שלא יכרע, כדי שלא יעקור את תקנת חכמים, ושלא יראה כמתגאה שמחזיק עצמו צדיק מאחרים. אבל באמצע הברכות, מותר לכרוע.

יכרע כשיאמר "ברוך אתה", ויזקוף כשיאמר ה'. ובמודים, כורע כשיאמר "מודים אנחנו לך", ומזדקף כשיאמר ה'.

כיצד כורעים? שני מנהגים באופן הכריעה: למנהג אשכנזים, בשעה שאומר "ברוך" יכרע בברכיו, וכשיאמר "אתה" ישחה עד שיתפוקקו החוליות, ויזקוף כשאומר ה'. וב'מודים', שאין אומרים בתחילה "ברוך", ישחה מיד בלא לכופף תחילה את הברכיים.

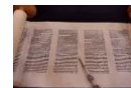
והספרדים נהגו על פי האר"י לכרוע בשני שלבים, בתחילה יכפוף את גופו (בלא לכרוע בברכיו) ואח"כ את ראשו, וכן כשהוא מזדקף, בתחילה יזקוף את גופו ואח"כ את ראשו.

לזכור להמשך הלימוד- מה התחדש לי בשיעור זה?

תפילה בלחש – הלכות רבות אודות תפילת העמידה, אנו למדים מחנה אם הנביא שמואל:

("שמו"א א, יג) וַיִּחַנֶּה הָיָא מְדַבֵּר עַל לְבָהּ, רַק שְׁפָתֶיהָ נָעוּת וְקוּלָּהּ לֹא יִשְׁמָעַ

הגמרא במסכת ברכות דף ל"א עמוד א', לומדת מחנה מספר הלכות:

תלמוד בבלי

- "וחנה היא מדברת על לבה" - מכאן למתפלל צריך שיכוין לבו.
- "רק שפתיה נעות" - מכאן למתפלל שיחתוך בשפתיו.
- "וקולה לא ישמע" - מכאן שאסור להגביה קולו בתפלתו.
- "ויחשבה עלי לשכורה" - מכאן ששכור אסור להתפלל.

נחלקו המנהגים בשאלה, כיצד ראוי להתפלל בלחש. לדעת רוב פוסקי ההלכה..., צריך המתפלל להשמיע את קולו לאוזנו, באופן שרק הוא ישמע את קולו, אבל שכניו שלצידו לא ישמעוהו. לדעת אחרים..., רק יחתך את האותיות בשפתיו, וראוי שכל אדם ינהג כמנהג אבותיו או כפי שיכוון יותר.

פניני הלכה

בדיעבד, גם אם השמיע את קולו בתפילתו, יצא ידי חובה. ולכן מי שמתקשה לכוון בלחש, אם הוא נמצא ביחידות, רשאי להתפלל בקול. אבל בציבור, בכל מקרה לא יתפלל בקול, כדי שלא יפריע לשאר המתפללים.

מי שאינו יודע עברית כיצד יתפלל? להלכה אפשר להתפלל בתרגום ללשונות זרות, אולם מצווה מן המובחר להתפלל בעברית, שבה חיברו אנשי

כנסת הגדולה את נוסח התפילה, והיא לשון הקודש, ובה נברא העולם...
וכל ההיתר להתפלל בשפות אחרות הוא רק כהוראת שעה, למי שאינם
מבינים עברית. אבל אסור לסדר מניין שיתפלל תמיד בשפה זרה.

**כיצד התפללתם בחוץ לארץ? באיזו שפה התפללתם? לאיזה כיוון עמדתם בתפילת
העמידה? האם אתם מכירים היום כאלה שמתפללים בשפה זרה?**

להתפלל מתוך ריכוז וכוונה- המתפלל צריך שיכוון, היינו שישים לב למה שהוא
אומר, וכן ישתדל שלא להסיח את דעתו לדברים אחרים בתוך
התפילה.... ואף אם אינו מצליח לכוון בכל המילים, ישתדל לכל הפחות
לכוון בחתימת כל ברכה וברכה. ואם אינו יכול לכוון בכל הברכות, יתאמץ
לכוון בברכת 'אבות' ובברכת 'מודים', שהן הברכות שכורעים בתחילתן
וסופן. ולכל הפחות יכוון בברכת 'אבות' שהיא פותחת את התפילה.

**להבנת התפילה- התפילה פותחת בפסוק "ה' שפתי תפתח ופי יגיד תהילתך". הרב אורי
שרקי בספרו 'ואני תפילתי' מסביר את הסיבה, תוך לימוד רש"י על הפסוק:**

רש"י מסביר שדוד מבקש 'מחול לי ותן לי פתחון פה להגיד תהילתך'. רש"י מפרש את שם ה'
בתחילת הפסוק כבקשת מחילה. ומדוע? כל אחד מאתנו חוטא, והחטא יש בו מן המרידה,
ועל כן, כיצד נוכל לבוא כמורדים ולבקש את פני המלך? לכן, כשאנו אומרים את שם ה', אנחנו
מקבלים על עצמנו למעשה את אדנותו, ובכך אנו מבקשים מחילה על החטאים שעשינו. כעת,
משה' מחול לנו, אנחנו יכולים לעמוד בפניו לתפילה.

הרב אורי שרקי, ממשיך ומסביר לנו את משמעות המילה 'ברוך':

יש להבחין בין מבורך לבין 'ברוך'. מבורך הוא מי שברכו אותו, ו'ברוך'
משמעו הוא עצמו מקור הברכה [בדומה לרחום שזה מקור הרחמים].
'ברוך' הוא מי שיש מאיתו ברכה, או בלשון ר' חיים מוולוז'ין: מקור הברכות.

ואני תפילתי

וממשיך לבאר את מילות הברכה: 'אתה'- כפי שמצאנו בפרשת 'וזאת הברכה'-
"ואתה מררבות קודש", ש'אתה' פירושו 'בא' – זו התוודעות [הכרה בעובדה
/ הבנה ש] מקור הברכות [ברוך] בא אלי.... במילה 'אתה' כביכול מתרחשת
בקרבנו פעולה שפותחת שערים, צינורות שדרכם יכול השפע האלוקי לעבור...
האדם נפתח אל השפע העליון שבא אליו- 'ברוך אתה'.

וממשיך הרב שרקי, בביאור שם ה' שאנו אומרים בתפילה- שם הוי"ה-ה'- פירוש
מידת הרחמים. אנו מבקשים מהבורא שייענה למבוקשינו [מה שאנו מבקשים]
שירפא חולים, יתיר אסורים ויחיה מתים, לשם כך אנו פונים לשם הוי"ה
[ולא לשם אדנות] למי שמשדד את מערכות הטבע ומתעלה על גביהן מתוך
מידת הרחמים.

אם כן, 'ברוך אתה ה' - פירושו מקור הברכות הבא אלי במידת הרחמים.

לזכור להמשך הלימוד- מה התחדש לי בשיעור זה?

לבקש בקשות אישיות בתפילת העמידה

בנוסח התפילה, כללו אנשי כנסת הגדולה בחכמתם וברוח קודשם את כל השאיפות האידיאליות של עם ישראל. ודקדקו בכל מילה ומילה עד שתיקנו נוסח מושלם שעל ידו יכולה הנשמה הישראלית להשתפך לפני בוראה באופן המרומם ביותר.

פניי הלכה

ואע"פ כן, אם ירצה אדם להוסיף בקשות משלו בברכות האמצעיות – רשאי, אבל בשלוש הברכות הראשונות שנועדו לשבחי ה', ובשלוש האחרונות שנועדו להודאה, אסור לערב בקשות פרטיות, כדי שלא לטשטש את עניינן הכללי.

הבקשות האישיות שאפשר להוסיף בברכות האמצעיות צריכות להיות מעין עניינה של הברכה. למשל, אם היה לו חולה בביתו, יכול לבקש עליו בברכת רפאנו. ואם היה צריך לפרנסה, יבקש בברכת השנים. ואם רוצה שקרובו יעלה לארץ, יבקש עליו בברכת מקבץ נדחי ישראל. מיוחדת היא ברכת שומע תפילה, שבה אפשר לבקש את כל סוגי הבקשות, שכיוון שהיא חותמת את ברכות הבקשה, היא כוללת את כולן. כשיבוא להוסיף בקשה משלו, יפתח קודם בנוסח הקבוע, ולפני משפט החתימה, יוסיף את בקשתו.

לדעת רבים טוב שהמתפלל יוסיף בקשות משלו, מפני שהתפילות האישיות שאדם אומר בלשונו, יוצאות מעומק הלב ומעוררות את הכוונה. אלא שרצוי לא להאריך בבקשות פרטיות בתוך התפילה, ואפילו לא בשומע תפילה, מפני שעיקר נוסח התפילה מכוון לענייני הכלל, וכשמרבים בבקשות פרטיות בתוך התפילה, האופי הכללי שלה מתבטל. ומי שנדבו ליבו להרבות בתפילות אישיות, יותר טוב שיבקשם אחר שיסיים את הברכות ויאמר "יהיו לרצון" וכו', שכל מה שהוא אומר אח"כ כבר אינו מעיקר התפילה, אבל הוא תוספת השייכת לתפילה, שכל זמן שלא פסע שלושה צעדים לאחור, עדיין הוא עומד לפניו יתברך בתפילה.

חזרת הש"צ

פניני הלכה

תקנו אנשי כנסת הגדולה, שאחר שיתפללו היחידים תפילת שמונה עשרה, יחזור החזן על התפילה בקול רם, כדי להוציא ידי חובת התפילה את אלו שאינם יודעים להתפלל בכוחות עצמם, אבל לערבית לא תקנו חזרת הש"ץ, מפני שמעיקרה היא תפילת רשות, וממילא אין צורך להוציא בה את מי שאינו בקיא.

כיוון שתקנו חכמים לומר את חזרת הש"ץ, יש לאומרה גם במקום שכל המתפללים יודעים להתפלל. ועוד שתקנו חכמים לומר בחזרת הש"ץ – קדושה וברכת כהנים, ואם לא יאמרו חזרת הש"ץ יתבטלו.

קדושה

בברכה השלישית [לאחר שהש"צ מסיים 'מחייה המתים', מתחילה הברכה השלישית] אומרים 'קדושה'. ועיקר הקדושה בעניית הפסוקים: "קדוש קדוש קדוש ה' צב-אות מלא כל הארץ כבודו", ו"ברוך כבוד ה' ממקומו". כיום נוהגים על פי האר"י ז"ל, שגם הקהל אומר את קטעי הקישור, ואח"כ החזן אומרם בקול רם, והקהל עונה אחריו את פסוקי הקדושה.

טוב לעמוד בקדושה ברגליים צמודות, מפני שאנו אומרים קדושה זו כעין המלאכים שרגליהם צמודות עד שנראות כרגל אחת.

נוהגים להגביה מעט את העקבים בעת אמירת "קדוש קדוש קדוש" ו"ברוך" ו"ימלוך", ולשאת את העיניים כלפי מעלה כשהן עצומות, לבטא בזה רצון להתעלות ולהתנשא כלפי מעלה, והמקור לכך מהמדרש.

מודים דרבנן

כשיגיע החזן ל'מודים', כל הקהל כורע עימו, ואומרים 'מודים-דרבנן', שנוסחו שונה מנוסח מודים של תפילת עמידה, כריעה זו דינה כדין הכריעה ב'מודים' שבתפילת הלחש.

ברכת כוהנים

"וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. דַּבֵּר אֶל אֶהֱרֹן וְאֶל בָּנָיו לֵאמֹר, כֹּה תְבָרְכוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲמֹר לָהֶם. יְבָרְכְךָ ה' וַיִּשְׁמְרֶךָ. יֵאָר ה' פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיַּחֲנֹךְ. יִשָּׂא ה' פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיִּשֶׂם לְךָ שְׁלוֹם. וַיִּשְׁמוּ אֶת שְׁמִי עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֲנִי אֲבָרְכֶם"

מפסוקים אלה שבחומש במדבר ו, כב-כז, אנו למדים כי 'ברכת כוהנים' הנה מצוות עשה, שעל הכוהנים לברך את בני ישראל.

בזמן שבית-המקדש היה קיים, היו הכהנים מברכים ברכת כהנים לאחר סיום עבודת הקרבנות. וכך נאמר בתורה על היום השמיני של חנוכת המשכן, היום בו התחילו הכהנים לעבוד במשכן: "וַיִּשָּׂא אֶהֱרֹן אֶת יָדָיו אֶל הָעָם וַיְבָרְכֶם, וַיֵּרֶד מִעֲשֵׂת הַחֹטָאת וְהַעֲלָה וְהַשְּׁלָמִים (ויקרא ט, כב) מכאן שנשיאת כפיים נעשתה בסיום עבודת הקרבנות.

פניני הלכה

שלא במקום המקדש, קבעו חכמים שברכת כהנים תאמר בעת התפילה, משום שהתפילה היא במקום הקרבנות. וכמו שאחר הקרבנות ברכו הכהנים, כך תקנו שלקראת סיום תפילת שמונה עשרה הכהנים יברכו.

כדי להדגיש יותר את השייכות של ברכת כהנים לסיום עבודת הקרבנות, קבעו חכמים שהכהנים חייבים לעקור את רגליהם ולהתחיל ללכת לכיוון הדוכן בעת ברכת 'רצה', שהיא הברכה על החזרת הקרבנות.

מאחר שברכת כהנים קשורה לעבודת הקרבנות, למדו חכמים שכשם שזמן הקרבנות הוא דווקא ביום, כך גם ברכת כהנים נאמרת ביום, ולכן אין נשיאת כפיים בתפילת ערבית.

מצווה זו נוהגת בכל יום, וכל כהן שקראו לו לעלות לדוכן לברך את ישראל וסרב, אף שמצד הדין הוא מבטל מצווה אחת בלבד, נחשב לו הדבר כאילו ביטל שלוש מצוות מן התורה. משום שמלשון הפסוקים משמע שהקב"ה מתאוה לברך את ישראל, ולכן שלוש פעמים נזכר לשון ציווי וזירוז לכהנים לברך את ישראל, שנאמר: "כֹּה תְבָרְכוּ, אֲמֹר לָהֶם, וַיִּשְׁמוּ אֶת שְׁמִי". לפיכך סירובו של הכהן לקיים את רצון הבורא ולברך את ישראל, נחשב כביטול שלוש מצוות מן התורה.

כתב בספר חרדים (יב, יח) חידוש חשוב, שלא הכהנים בלבד מקיימים מצווה מהתורה בברכת כהנים, אלא אף הישראלים העומדים מולם

לזכור להמשך הלימוד- מה התחדש לי בשיעור זה?

בשתיקה ובכוונה, ועונים אמן אחר ברכתם, שותפים בקיום מצוות התורה

TED על התפילה – הרב חגי לונדין

תחנון

לאחר תפילת העמידה אנו אומרים את ה'תחנון' שלמעשה כוללת שלושה חלקים- י"ג מידות של רחמים, נפילת אפיים, וקטע תחנון נוסף שאומרים בימים שני וחמישי – 'והוא רחום'.

בנוסח אמירת התחנונים ישנם הבדלים בין העדות, והסיבה לכך, שבזמן שרוב ישראל ישבו בארץ או בבבל, עדיין היה המנהג שכל אחד מתחנן בלשון, ורק בתקופת הראשונים, כשכבר נתפזרו הגלויות, נתגבשו הנוסחים. בנוסף לכך, לפני כארבע מאות שנה, נשתנו כמה דברים בנוסח ספרד על פי כוונות האר"י.

פניני הלכה

לפי מנהג תימן 'בלדי'	לפי נוסח ע"מ	לפי נוסח 'אשכנז'	לפי נוסח האר"י	
לעולם מסמיכים נפילת אפיים לסיום התפילה		רק בימי שני וחמישי, שבהם מרבית יתור בתחנונים פותחים בוידי וי"ג מידות	נוהגים להוסיף ולומר לפני המזמור של נפילת אפיים וידי וי"ג מידות רחמים	לפני נפילת אפיים
	מזמור כ"ה מתהלים	מזמור ו'	מזמור ו'	מה אומרים בנפילת אפיים
	הוסיפו תחנונים לפניו	הוסיפו 'תחנונים' אחריו		'והוא רחום' בשני וחמישי
	התחנונים לאחר 'נפילת אפיים'	התחנונים קודמים לנפילת אפיים	התחנונים לאחר 'נפילת אפיים'	סדר האמירה בשני וחמישי

י"ג מידות של רחמים

אמירת שלוש עשרה מידות רחמים נחשבת לדבר שבקדושה, ולכן צריך עשרה כדי לאומרן. והמתפלל ביחידות אינו רשאי לאומרן, אבל אם ירצה לאומרן בטעמים כקורא בתורה – רשאי. מי שלא הספיק לסיים "אל ארך אפיים" עד שהציבור כבר הגיע לי"ג מידות, יפסיק ויצטרף אליהם. וכל

פניני הלכה

זמן שלא סיימו י"ג מידות הוא עדיין יכול להצטרף אליהם, אבל אם סיימו, הריהו כיחיד.

נפילת אפיים

אחר סיום תפילת עמידה נוהגים ליפול אפיים ולהתחנן לפניו יתברך. ובזה אנו מקיימים את התפילה בכל צורותיה – ברכות קריאת שמע בישיבה, שמונה עשרה בעמידה, ותחנונים שאחריה בנפילת אפיים. וכך למדנו ממשה רבנו שהתפלל על ישראל אחר חטא העגל בשלוש הצורות: בישיבה, שנאמר: (דברים ט, ט) "וְאָשַׁב בָּהֶר"; בעמידה, שנאמר: (שם י, י) "וְאֶנְכִי עֹמְדָתִי בָהֶר"; ובנפילת אפיים, שנאמר: (שם ט, כה) "וְאֶתְנַפֵּל לִפְנֵי ה'". וכן אנחנו בתפילתנו, אחר שהתפללנו בישיבה ובעמידה, והרגשנו שעדיין לא הצלחנו לבטא את הכל, עדיין לא הפלנו לגמרי את המחיצות, אנו באים ומשתחוים ומבטלים עצמנו לרבנו של עולם.

יש בנפילת אפיים גם ביטוי לבושה של האדם כלפי שמיים, שאחר התפילה, שבה עסקנו בגדולתו יתברך ושטחנו את כל בקשותינו, הננו מתביישים להראות את פנינו, שהיאך העזנו לעמוד לפניו בתפילה, ועל כן הננו נופלים על פנינו. ועוד, שיש בנפילת אפיים ביטוי לצער הנובע מתשובה על החטאים, שמרוב צער איננו יכולים להרים את פנינו.

כיצד אומרים תפילה זו?

למעשה יש מחלוקת בין עדות ישראל כיצד לומר תפילה זו: מנהג כל יוצאי אשכנז וחלק מיוצאי ספרד להתכופף ולהליט את הראש בזרוע, ויש בזה בחינה מסוימת של נפילת אפיים. והנוהגים כבן איש חי, אינם נופלים כלל על פניהם, וכך נוהגים רבים מבני עדות המזרח.

פניו הלכה

מתי לא אומרים 'נפילת אפיים'? הואיל ותפילת נפילת אפיים היא תפילה של שברון לב בביטול הגוף ומסירות הנפש, אין אומרים אותה בימים של שמחת מצווה.

הוספת 'והוא רחום' בימים שני וחמישי

בשני וחמישי מוסיפים עוד תחנונים, מפני שהם ימי רצון והתפילה בהם מקובלת. ואומרים אותם בעמידה. נוסח 'והוא רחום' נתחבר על ידי שלושה זקנים מגולי ירושלים, ולכן אין בו הבדלים גדולים בין הנוסחים. אלא שהספרדים הוסיפו לפניו עוד תחנונים, והאשכנזים הוסיפו תחנונים אחריו.

לזכור להמשך הלימוד - מה התחדש לי בשיעור זה?

קריאה בתורה

כדי לייסד מסגרת שתיתן ביטוי לקשר הקבוע של ישראל לתורה, תיקן משה רבנו שיהיו קוראים בתורה בשבת ובשני ובחמישי בשחרית, כדי שלא ישתהו שלושה ימים בלא שמיעת תורה.

עזרא הסופר הוסיף ותיקן, שבקריאת התורה שבימי שני וחמישי יעלו שלושה עולים, וכל עולה יקרא לפחות שלושה פסוקים, וכולם יחד לא יפחתו מעשרה פסוקים.

אשרי ובא לציון

לאחר תחנון, ובימי שני וחמישי לאחר קריאת התורה, אומרים שלושה פרקי תפילה. הראשון – 'אשרי' ('תהלה לדוד'). ואף שכבר אמרוהו בפסוקי דזמרה, חוזרים לאמרו שוב, מפני שאמרו חכמים "כל האומר 'תהלה לדוד' בכל יום שלוש פעמים – מובטח לו שהוא בן העולם הבא". בראשונה אומרים אותו בפסוקי דזמרה, בשנית כאן אחר תחנון, ובשלישית לפני תפילת [העמידה של] מנחה.

פניני הלכה

לאחר מכן אומרים מזמור "לְמַנְצֵחַ מְזֻמָּר לְדָוִד, יַעֲנֶךָ ה' בְּיוֹם צָרָה", ויש בו המשך לתחנונים שאחר עמידה.

הבדל בין העדות לגבי אי אמירת 'למנצח' בימים שלא אומרים בהם תחנון- כיוון שהוא תפילה על יום צרה, אין אומרים אותו בימים של שמחה. ונחלקו המנהגים בזה. למנהג ספרדים, דינו כדין תחנון, ובכל יום שמפני צד שמחה שבו אין אומרים תחנון, גם אין אומרים 'למנצח'. ולמנהג אשכנזים, למניעת תחנון מספיקה שמחה קלה, אבל למניעת אמירת 'למנצח' צריך שתהיה שמחה גדולה. ולכן כשמתפלל עם הציבור חתן או בעל ברית, אין אומרים תחנון, אבל 'למנצח' אומרים. וכן לגבי חודש ניסן והימים שמיום הכיפורים עד סוף חודש תשרי, אף שאין אומרים בהם תחנון, 'למנצח' אומרים. ורק בימי חג וערב חג ואיסרו חג, אין אומרים 'למנצח'.

ובא לציון - לאחר מכן אומרים 'קדושה-דסדרא', היינו פסוקי "קְדוֹשׁ קְדוֹשׁ קְדוֹשׁ וכו', "ברוך כבוד ה' ממקומו", "ה' ימלוך לעולם ועד", עם תרגומם לארמית. ותקנו לומר 'קדושה-דסדרא' כדי שכל מתפלל יזכה ללמוד בכל יום כמה פסוקי נביא, ותרגמו את הפסוקים לארמית, כדי שכל העם, שהיה רגיל בלשון הארמית, יבין את משמעותם.

יש אומרים שתקנו לומר 'קדושה-דסדרא' בשעה שגזרו על ישראל שלא לומר קדושה, והיו השוטרים שומרים על המניינים עד אחר חזרת הש"ץ, ואחר שהלכו נהגו לומר 'קדושה-דסדרא'. וגם אחר ביטול הגזירה לא נתבטל מנהג אמירתה.

נמצא אם כן שאנו אומרים קדושה שלוש פעמים בתפילת שחרית. בתחילה בברכת 'יוצר המאורות', ושוב בחזרת הש"ץ, ובשלישית ב'קדושה-דסדרא'.

כמו בקדושה כך גם ב'קדושה-דסדרא', הציבור אומר ביחד את פסוקי 'קדוש' ו'ברוך', ולשם כך צריך החזן לומר בקול את המשפט המקדים לפסוקי הקדושה. יחיד המתפלל לעצמו, מוטב שיאמר פסוקים אלו במנגינה של קריאה בטעמים [כלומד בתנ"ך], כדי לחוש לדעה הסוברת שהואיל ומדובר בקדושה צריך לאומרה במניין. אבל כשהוא קוראם בטעמים, הרי הוא כקורא בתורה ואינו צריך מניין.

לזכור להמשך הלימוד- מה התחדש לי בשיעור זה?

מעגל השנה

ט"ו בשבט

משנה מסכת
ראש השנה א,א

"אַרְבַּעָה רָאשֵׁי שָׁנִים הֵם.
בְּאֶחָד בְּנִיסָן רֹאשׁ הַשָּׁנָה לְמַלְכִּים וְלְרֹגְלִים.
בְּאֶחָד בְּאֵלוּל רֹאשׁ הַשָּׁנָה לְמַעֲשֵׂר בְּהֵמָה. רַבִּי אֶלְעָזָר וְרַבִּי שְׁמַעוֹן
אוֹמְרִים, בְּאֶחָד בְּתִשְׁרִי.
בְּאֶחָד בְּתִשְׁרִי רֹאשׁ הַשָּׁנָה לְשָׁנִים וְלִשְׁמַטִּין וְלִיּוֹבְלוֹת, לְנִטְיָעָה וְלִירְקוֹת.
בְּאֶחָד בְּשֶׁבֶט, רֹאשׁ הַשָּׁנָה לְאֵילָן, כְּדַבְּרֵי בֵּית שְׁמַאי. בֵּית הַלֵּל אוֹמְרִים,
בְּחֻמְשָׁה עָשָׂר בּו".

משנה זו במסכת ראש השנה, הנה המקור הראשון בו אנו לומדים על ט"ו בשבט. למעשה, לא נקבע יום זה בהלכה לציון בדרך מיוחדת, אלא רק כתאריך קובע לעניין התרומות והמעשרות.

בתקופה מאוחרת יותר, בתקופת 'הגאונים', החלו לומר ביום זה פיוטים מיוחדים, ובתקופת 'הראשונים' אף נקבע שלא יאמרו ביום זה תחנון.

בימינו, נוהגים רבים לקיים 'סדר ט"ו בשבט', כל אחד כמנהג קהילתו, ורבים אף יוצאים לנטוע עצים ביום זה, כדי לחזק בכך את אחיזתנו בארץ ישראל, ולהרבות את עציה.

ב"ה עליתם לארץ ישראל, ארץ הקודש,
אשר בה בני ישראל צוו מצוות מיוחדות,
מצוות אותן אנו מכנים 'מצוות התלויות
בארץ', מאחר והן מיוחדות לארץ ישראל
[אף שחז"ל הרחיבו את החיוב גם לחוץ

כשר לפסח
ללא חשש ערלה טבל ושביעית
בהשגחת הרבנות האזורית
גליל תחתון

לארץ]. בחוברת זו נעסוק בשני עניינים הקשורים במצוות ארץ ישראל, אותם אנו פוגשים בחיינו. האחד, כאשר אנחנו קונים מוצרי מאכל, אנו בודקים את כשרותם, תמיד נראה בצד חותמת הכשרות, גם את ההודעה 'ללא חשש ערלה, טבל ושביעית'. בשיעורים הקרובים נלמד מה משמעות הדבר, ועל מה אנחנו צרכים להקפיד כאשר אנו קונים פירות וירקות במקומות בהן אין השגחה של הרבנות.

העניין השני בו נעסוק בנושא זה קשור ב'שבעת המינים', אותם 'גידולים' בהם השתבחה ארץ ישראל.

נסכם את הנושא בהלכות הקשורות ביום ט"ו בשבט עצמו.

תחילה נפתח בהבנת ייחודה של ארץ ישראל אשר בגינה זכינו באותן מצוות מיוחדות 'התלויות בארץ'.

אמרו חכמים: "ישיבת ארץ ישראל שקולה כנגד כל המצוות שבתורה, ובתורה

נאמר (דברים יא, יב): "אַרְצָא אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ דָּרַשׁ אֹתָהּ, תָּמִיד עֵינֵי ה' אֱלֹהֶיךָ בָּהּ מִרְשִׁית הַשָּׁנָה וְעַד אַחֲרִית שָׁנָה". ואמרו חכמים "כל הדר בארץ ישראל דומה כמי שיש לו א-לוה, וכל הדר בחוץ לארץ דומה כמי שאין לו א-לוה".

פניי הלכה

סגולתה של ארץ ישראל שהיא ארץ הקודש. אע"פ שהיא ארץ גשמית – היא קודש, וניתן לגלות גם בגשמיותה את דבר ה'. לשם כך בראה הקב"ה. ולכן מצווה ליישב את הארץ, לבנות בה בתים ולנטוע עצים. ולכן גם פירותיה קדושים, ובשנת השמיטה נצטוונו להפקירם לכל, ובשאר השנים נצטוונו להפריש מהם תרומות ומעשרות.

היחס למזון שישראל אוכלים בארץ ישראל הוא אחד הביטויים לחיי האמונה, כפי שהדבר מתבטא במצוות התורה לברך לאחר האכילה את ברכת המזון, שעיקרה ברכת הארץ מפני שבארץ ישראל מתגלה הקדושה שבתוך הטבע וממילא המזון והאכילה קשורים לקדושה. בברכת המזון אנו מודים לה' על כך, ובמערכת המצוות התלויות בארץ אנו מבטאים את מכלול הערכים שבאים לידי ביטוי במזון שישראל מגדלים בארץ... כך הקדושה מתגלה בתוך המציאות, ומרוממת את המאכלים של ארץ ישראל למדרגה של קודש, שמכוחם ישראל מקבלים כוח וחיוניות לגלות את דבר ה' בעולם ולתקנו על ידי כך.

שתפו את חבריכם לקבוצה – כיצד ציינתם את ט"ו בשבט כשלמדתם בחו"ל.

"וְכִי תֵבֹאוּ אֶל הָאָרֶץ וַיִּנְטַעְתֶּם כָּל עֵץ מֵאֵכֶל וְעֵרַלְתֶּם עֵרְלָתוֹ
אֶת פְּרִי, שְׁלֹשׁ שָׁנִים יִהְיֶה לָכֶם עֵרְלִים לֹא יֵאָכֵל. וּבִשְׁנָה
הָרְבִיעִית יִהְיֶה כָּל פְּרִי קֹדֶשׁ הַלְוִיִּם לָהּ. וּבִשְׁנָה הַחֲמִישִׁית
תֹּאכְלוּ אֶת פְּרִי לְהוֹסִיף לָכֶם תְּבוּאָתוֹ, אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם."

מפסוקים אלו שבחומש ויקרא (יט, כג-כה) אנו לומדים שתי מצוות: הראשונה- איסור
עורלה – איסור ליהנות מפירות העץ בשלוש השנים הראשונות לנטיעתו. המצווה השנייה
היא- נטע רבעי, החובה לאכול את פירות השנה הרביעית בירושלים בקדושה ובהלל לה'
יתברך [כדין מעשר שני שנלמד מאוחר יותר].

הרב אליעזר מלמד, בספרו 'פניני הלכה' מסביר לנו את טעם המצווה, ומונה שי טעמים:

טעם המצווה, לכבד את ה' בראשית פירות העץ, לאוכלם בקדושה
בירושלים ולהלל בהם את ה' על כל הטוב שהעניק לנו. וכיוון שבדרך כלל
הפירות הגדלים בשלוש השנים הראשונות אינם מרובים ומשובחים, אין
ראוי להלל בהם את ה', ועל כן אסרה אותם התורה, כדי שתחילת אכילתנו
תהיה בקדושה ובהלל לה' בשנה הרביעית שבה כבר גדלים פירות רבים
וטובים. .. עוד למדנו ממצווה זו את ערך האיפוק, שהוא חשוב ומועיל מאוד.
היכולת להתאפק ולדחות את סיפוק הרצון לזמן המתאים הוא תנאי הכרחי
להצלחתו של האדם בעולם הזה ובעולם הבא.

פניני הלכה

מה אנו עושים היום עם פירות נטע רבעי כשאננו יכולים לאכלם היום בקדושה ובטהרה
בירושלים?

הפירות הצומחים על העצים בשנה הרביעית קדושים, ומצווה לאוכלם
בטהרה בירושלים, כדין מעשר שני. אם רצה, יכול בעל הפירות לפדות את
הפירות בכסף, ולהעלות את הכסף לירושלים ולקנות בו מאכלים ולאכלם
בטהרה. כיוון שפירות נטע רבעי קדושים, אין מצווה לשייר מהם לקט
שכחה ופאה לעניים, ואין מצווה להפריש מהם תרומות ומעשרות.

פניני הלכה

בזמן הזה שאננו יכולים להעלות את פירות השנה הרביעית ולאוכלם
בטהרה בירושלים, פודים את כל הפירות בכסף או בשווה כסף, ובכך
מתירים את הפירות באכילה. ואף שהם פירות מרובים, כיוון שאסור לנו
לאוכלם בזמן הזה, אין להם שום שווי, אלא שאי אפשר לבצע פעולת פדיון
בפחות משווה פרוטה, לכן פודים את כל הפירות על מטבע ששווה לפחות
פרוטה או על מאכל ששווה פרוטה. לפני הפדיון מברכים: "ברוך אתה ה'
אלוהינו מלך העולם אשר קדשנו במצוותיו וצונו על פדיון רבעי", ואומרים:
"כל הפירות הללו פדויים בפרוטה זו", או "במאכל זה ששווה פרוטה". ואת
הפרוטה או המאכל שהתקדשו בפדיון – מאבדים, כדי שלא יכשלו ויהנו
בהם.

לזכור להמשך הלימוד- מה התחדש לי בשיעור זה?

- תרומה גדולה אותה אנו מפרישים לכהן- "כֹּל חֶלֶב יִצְהָר וְכָל חֶלֶב תִּירוֹשׁ וְדָגָן רִאשִׁיתָם אֲשֶׁר יִתְּנוּ לַה' לְךָ נִתְּתִים.".
- מעשר ראשון אותה 'ישראל' מפרישים ללוי- "וְלִבְנֵי לֹוִי הִנֵּה נִתְּתִי כָּל מַעֲשֵׂר בְּיִשְׂרָאֵל לַנְּחֻלָּה, חֶלֶף עֲבַדְתֶּם אֲשֶׁר הֵם עֲבָדִים אֶת עֲבַדְתָּ אֱהֵל מוֹעֵד".
- תרומת מעשר, אותה מפריש הלוי [מהמעשר שקיבל מישראל] לכהן- "וְאֵל הַלְוִיִּם תִּדְבָּר וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם: כִּי תִקְחוּ מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַמַּעֲשֵׂר אֲשֶׁר נִתְּתִי לָכֶם מֵאֵתָם בְּנִחֲלַתְכֶם, וְהִרְמַתֶּם מִמֶּנּוּ תְּרוּמַת ה' מַעֲשֵׂר מִן הַמַּעֲשֵׂר... תְּרוּמַת ה' לְאַהֲרֹן הַכֹּהֵן".
- מעשר שני, הנאכל ע"י הבעלים בירושלים- "עֹשֶׂר תַּעֲשֶׂר אֶת כָּל תְּבוּאָת זֶרְעֶךָ הַיֵּצֵא הַשָּׂדֶה שָׁנָה שָׁנָה. וְאָכַלְתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר לִשְׁכֹּן שְׁמוֹ שָׁם מַעֲשֵׂר דְּגָנְךָ תִּירְשָׁךָ וְיִצְהָרְךָ... לְמַעַן תִּלְמַד לִירְאָה אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ כָּל הַיָּמִים".
- מעשר עני, אותו אנו נותנים לעניים- "מִקְצָה שְׁלֹשׁ שָׁנִים תּוֹצִיא אֶת כָּל מַעֲשֵׂר תְּבוּאָתְךָ בַּשָּׁנָה הַהִוא וְהִנַּחְתָּ בַּשָּׂעֲרִיךָ. וּבֹא הַלְוִי (הַכּוֹנֵה לִלְוֵי עֲנִי) כִּי אֵין לוֹ חֶלֶק וְנִחְלָה עִמָּךְ, וְהִגֵּר וְהִיתּוֹם וְהֶאֱלַמְנָה אֲשֶׁר בַּשָּׂעֲרִיךָ, וְאָכְלוּ וְשִׂבְעוּ, לְמַעַן יִבְרַכְךָ ה' אֱלֹהֶיךָ בְּכָל מַעֲשֵׂה יָדְךָ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה".

בטבלה הבאה נציג את הגדרה של כל מצווה מתרומות ומעשרות:

שם המתנה	מי נותן	המקבל	באילו שנים	כמה מפריש
תרומה גדולה	כל אחד	הכהן	כל שש השנים שבמחזור השמיטה	מהתורה יכול להפריש כמה שרוצה. חז"ל קבעו שנדיבים יפרישו 1/40, רגילים 1/50 וקמצנים יפרישו 1/60.
מעשר ראשון	ישראל	הלוי		עשירית ממה שנשאר
תרומת מעשר	הלוי-מהמעשר שקיבל מישראל	הכהן		עשירית ממה שהלוי קיבל.
מעשר שני	החקלאי אוכל בירושלים	-	ראשונה, שניה, רביעי וחמישית משנות השמיטה	עשירית ממה שנשאר לאחר הפרשת התרומה הגדולה והמעשר הראשון
מעשר עני	כל אחד	העני	שלישית וששית משנות השמיטה	

בשנת שמיטה, עליה נלמד בעז"ה בשנה הבאה, לא מפרישים תרומות ומעשרות מאחר וכל הגידולים בינם הפקר ולא שייכים לחקלאי.

מה אנחנו עושים היום

למעשה היום אנו מתייחסים לשלושה מצבים:

- כאשר קונים את הפירות והירקות מחנויות בהם מתבצעת הפרשת תרומות ומעשרות ע"י משגיח שאף תולה תעודה במקום – אין צורך כלל להפריש את התרומות והמעשרות באופן עצמאי מאחר וכבר הופרשו.
- כאשר קונים בשוק שלא מתבצע בו הפרשת תרו"מ באופן מסודר, או בחנויות שלא מתבצע בהן הפרשת תרו"מ באופן מסודר, ואנחנו לא יודעים אם הופרשו התרו"מ [יתכן שהפירות והירקות נקנים ממקומות בהם כבר הפרישו את התרומות ומעשרות] או שאנחנו לא יודעים אם הפירות והירקות הנם תוצרת הארץ או יבוא מחו"ל, אז עלינו להפריש את התרו"מ, אך ללא ברכה.
- כאשר אנחנו יודעים בוודאות שלא הפרישו תרו"מ [פירות וירקות מהגינה שלנו, מגינה של חבר או ממקום שאמרו לנו שלא הפרישו תרו"מ] אז עלינו להפריש את התרומות והמעשרות ולברך על קיום המצווה.

לסרטון המסביר את נושא הפרשת תרו"מ ניתן להקליק על התמונה או לסרוק את הברקוד

כאשר עלינו להפריש את התרומות והמעשרות, עלינו להרטיב תחילה את הפירות והירקות שלקחנו לצורך ההפרשה, כדי שנטמא אותם ונוציא אותם מקדושתם, ואז לומר את הנוסח לפי הכתוב בקישורים הבאים [ניתן להקליק על התמונות או לסרוק את הברקוד]:

כאשר קונים מחנות שלא יודעים אם הפרישו או לא:

הקונה פירות וירקות מחנות שאין בה תעודת הכשר על הפרשת תרומות ומעשרות - חייב להפריש מהם תרומות ומעשרות. הנח לפניה את כל הפירות שברצונך להפריש מהם כעת. (אם הם ארוזים - פתח את השקיות / האריזות. אם חתך את הפירות או בישלם קודם לכן, יכוון בהפרשתו גם על הטעם הבלוע בכלים).

במידה והנך מפריש על כמה זנים שונים אמור:

מָה שְׁאִמַּר עֲקֹשׁוּ יַחּוּל עַל כָּל מִין בְּנִפְרָד:

להמשך סדר ההפרשה

מכיון שאנו מסופקים האם הופרשו כבר תרומות ומעשרות מפירות אלו - איננו מברכים על ההפרשה.

כאשר יודעים שבחנות עדיין לא הפרישו או שמדובר בפירות וירקות מחצר פרטית:

הנח לפניה את כל הפירות שברצונך לתקן בהפרשה זו. (אם הם ארוזים - פתח את האריזות. אם חתך את הפירות או בישלם קודם לכן, יכוון בהפרשתו גם על הטעם הבלוע בכלים).

ברך:

בָּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַפְרִישׁ תְּרֻמוֹת וּמַעֲשֵׂרוֹת.

במידה והנך מפריש על כמה סוגי פירות אמור:

מָה שְׁאִמַּר עֲקֹשׁוּ יַחּוּל עַל כָּל מִין בְּנִפְרָד:

להמשך סדר ההפרשה

הפרשת תרו"מ בשבת

אין מפרישים תרומות ומעשרות וחלה בשבת, שהמפריש דומה כמקדיש את הפירות לגבוה, ועוד שהוא נראה כמתקן את הפירות. וכן אין פודים מעשר שני ונטע רבעי בשבת. טעה והפריש או פדה בשוגג – מותר לאכול מהפירות בשבת. ואם במזיד, מה שעשה עשוי והפירות מותרים, אלא שאסור לכל ישראל לאכול מהם עד מוצאי שבת. וכן הדין ביום טוב.

מעשר ענ
או מעשר
שני? לוח
שנות
המעשר

לזכור להמשך הלימוד- מה התחדש לי בשיעור זה?

הפרשת חלה

מצווה לתרום מהבצק שנועד להכנת לחם – תרומת חלה לכהן, והכהן ובני משפחתו יכינו ממנו לחמים ועוגות ויאכלום בטהרה, כדי שיוכלו למלא את שליחותם הרוחנית ללמד תורה לישראל. שנאמר (במדבר טו, יז-כא) "וידבר ה' אל משה לאמר, דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם: בְּבֹאֲכֶם אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲנִי מְבִיא אֲתֶכֶם שָׁמָּה. וְהָיָה בְּאֲכֹלְכֶם מִלֶּחֶם הָאָרֶץ תְּרִימוּ תְּרוּמָה לַה'." ראשית עֲרֹסַתְכֶם חֲלָה תְּרִימוּ תְּרוּמָה, כְּתְּרוּמַת גֶּרֶן כֵּן תְּרִימוּ אֹתָהּ. מְרֹאשִׁית עֲרֹסַתִּיכֶם תִּתְּנוּ לַה' תְּרוּמָה לְדֹרֹתֵיכֶם."

לסרטון
הפרשת חלה
להקליק או
לסרוק

מהתורה אין לחלה שיעור, אולם חכמים תקנו שכל אדם יפריש לכל הפחות אחד חלקי עשרים וארבע מהעיסה (כ-4%), (כדי שתהיה לנתינתו חשיבות. ונחתום שמתפרנס מאפיית לחם, הואיל ועינו צרה במתנה שהוא צריך לתת לכהן, ייתן לכל הפחות אחד חלקי ארבעים ושמונה (כ-2%). (וכיוון שבדרך כלל עיסתו גדולה, גם באחד חלקי ארבעים ושמונה יש שיעור של מתנה יפה. כאשר העיסה נטמאה בשוגג, גם אדם בביתו יפריש כשיעור הנמוך, אחד חלקי ארבעים ושמונה, הואיל וממילא הכהן אינו יכול לאוכלה

שבעת המינים בהם השתבחה ארץ ישראל

סדר קדימות בברכות באכילת פרי משבעת המינים

שבעה מינים הזכירה התורה בשבח ארץ ישראל, שנאמר (דברים ח, ז-ח): "כִּי ה' אֱלֹהֶיךָ מֵבִיאֲךָ אֶל אֶרֶץ טוֹבָה... אֶרֶץ חֹטֶה וְשֹׁעֵרָה וְגִפְן וְתַאֲנָה וְרִמּוֹן, אֶרֶץ זֵית שָׁמֶן וְדִבְשָׁה". וכיוון שמינים אלו נזכרו לשבח, הרי שכאשר אדם עומד לאכול שני מיני פירות, מצווה שיברך על הפרי שנשתבחה בו ארץ ישראל, ובברכתו יפטור את המין השני. למשל, אם הביאו לפניו ענבים ותפוחים, יברך על הענבים ויפטור בברכתם את התפוחים.

ואם באו לפניו שני מינים משבעת המינים, יברך על הקרוב יותר למילה 'ארץ', שכל הקרוב יותר ל'ארץ' חשוב יותר. לפיכך סדר הקדימה הוא כדלהלן: זית, תמר, ענבים, תאנה ורמון.

ואם יש לפניו שני מיני פירות, האחד משבעת המינים והשני אינו משבעת המינים אבל הוא חביב עליו יותר. לדעת הרמב"ם, מוטב שיברך על הפרי החביב עליו, שכיוון שהוא חביב עליו, ההודאה עליו חשובה יותר מבחינתו. אולם לדעת רוב הפוסקים, מוטב לברך על הפרי שנשתבחה בו ארץ ישראל. וכך ראוי לנהוג.

ואם יש לפניו פירות אדמה ופירות עץ – אם שניהם חביבים עליו במידה שווה, כבר למדנו שעדיף לברך על פרי העץ תחילה, כי ברכתו מבוררת יותר. וקל וחומר שאם אחד הפירות הוא משבעת המינים, אם הם חביבים בשווה, יקדים לברך על הפרי משבעת המינים. אבל אם פרי האדמה חביב עליו יותר, למרות שפרי העץ הוא משבעת המינים, עדיף לברך תחילה על פרי האדמה, שהואיל והוא אינו פוטר את פרי העץ בברכתו, מוטב שיקדים לברך על מה שחביב עליו יותר.

ברכה אחרונה לאחר אכילת פרי משבעת המינים

על שבעת המינים מברכים 'מעין שלוש', ונקרא שמה – 'מעין שלוש' מפני שיש בה תמצית של שלוש הברכות שבברכת המזון. כנגד ברכת 'הזן' מזכירים בתחילה באופן מפורט את המזון שאכלו. כנגד ברכת הארץ מזכירים את שבחה שהיא "ארץ חמדה טובה ורחבה". וכנגד הברכה על ירושלים מזכירים את ירושלים והמקדש. וכיוון שהוסיפו חכמים אח"כ לברכת המזון ברכה רביעית – 'הטוב והמטיב', גם כנגדה תקנו לומר – "כי אתה טוב ומטיב לכל". ואע"פ כן קוראים לברכה 'מעין שלוש', מפני שעיקר ברכת המזון היא שלוש ברכות, שאותן צריך לומר מהתורה.

מיוחדת היא ברכת 'מעין שלוש', שהואיל ונתקנה על המינים שנשתבחה בהם ארץ ישראל, תקנו חכמים לציין במפורש את סוג המזון. על מאפים או תבשילים ממיני דגן, אומרים: "על המחיה ועל הכלכלה". על פירות שבעת המינים, שהם: זית, תמר, גפן, תאנה ורימון, אומרים: "על העץ ועל פרי העץ". ועל יין אומרים: "על הגפן ועל פרי הגפן".

וכיוון שיסוד המצווה להודות לה' על המזון קשור עם שבח ארץ ישראל, אם הפרי גדל בארץ ישראל, מדקדקים לרמוז זאת בחתימת הברכה: "על הארץ ועל פירותיה". ואם הפרי גדל בחוץ לארץ, אפילו אם אוכלים אותו בארץ, חותמים "על הארץ ועל הפירות". וכשיש ספק אם הפירות גדלו בארץ, אומרים: "ועל הפירות". וכן כאשר היין מארץ ישראל חותמים: "ועל פרי גפנה", ואם מחוץ לארץ: "ועל פרי הגפן".

בשבת, מועד וראש חודש, מזכירים בברכה את היום המיוחד, שאינה דומה אכילתו של אדם ביום חול לאכילתו ביום מקודש. ואם שכח ולא הזכיר, יצא ידי חובה. ובחנוכה ופורים אין מזכירים את היום.

מהלכות ט"ו בשבט

ט"ו בשבט הוא ראש השנה לאילנות לענין ערלה ולענין תרומות ומעשרות. אין אומרים בו תחנון, כי שמחת האילן משפיעה על שמחת האדם - "כי האדם עץ השדה". נוהגים לא לומר תחנון גם במנחה שלפניו.

יש נוהגים ללמוד בליל ט"ו בשבט בסדר "פרי עץ הדר". ויש נוהגים להרבות בלימוד עניני מעלת פירות הארץ ומעלת ארץ ישראל הכל כפי הלומדים וכפי הזמן.

ג. נוהגין להרבות באכילת פירות האילן בליל וביום ט"ו בשבט, ומשתדלים שיהיו מהפירות שנשתבחה בהם ארץ ישראל.

ד. עדיף לאכול מפירות שגדלו בארץ ישראל ולברך עליהם תחילה אם הם מאותו סוג של פירות חו"ל.

ה. יש להקפיד במיוחד ביום זה על הברכות שמברך על הפירות שיהיו כדין, ויהיו בכוונת הלב, כיון שבהם מביא האדם ברכה לפירות האילן.

ו. מי שקנה פירות לא מעושרים שחנטו קודם ט"ו בשבט וקנה פירות נוספים שחנטו אחר ט"ו בשבט וגם הם אינם מעושרים - אינו יכול להפריש מפירות אלו על אלו וישאל שאלת חכם.

ז. ט"ו בשבט שחל בשבת: הטוב ביותר לאכול את הפירות אחר ברכת המזון ולא לאחר הקידוש כדי שיהיה לו תיאבון בארוחה. ולא בתוך הסעודה, שלא יכנס לספק ברכות. ואין בזה חשש ברכה שאינה צריכה, כיון שצריך להרבות בברכות בשבת.

ח. מי שקנה פירות לא מעושרים או ספק מעושרים - יעשרם קודם שבת כיון שבשבת אסור לעשרם.

**ר' יוחנן בן זכאי היה אומר: אם היתה נטיעה בתוך ידך
ויאמרו לך: הרי לך המשים. בוא ונטע את הנטיעה,
ואחר-כך צא והקבילו. (אבות דרבי נתן, ט)**

עם ישראל קשור לפירות הארץ בקשר פנימי הדוק.

בשעה שגלו ישראל מעל אדמתם - גלתה השכינה ו"מעוף השמים ועד בהמה - נדדו הלכו" וירמיהו ט. וגם הארץ היתה שממה ולא עלה בה כל עשב "כמהפכת

סדום ועמורה אדמה וצבויים". ובשעה שחזרנו לארץ - חזרה ארץ ישראל ונתנת פריה בעין יפה .

"וכי תבואו אל הארץ ונטעתם" (ויקרא יט) אמר להם הקדוש-ברוך הוא לישראל: אף על פי שתמצאו אותה מלאה כל טוב, לא תאמרו נשב ולא נטע, אלא הוו זהירין בנטיעות, שנאמר "ונטעתם כל עץ מאכל" (שם) כשם שנכנסתם ומצאתם נטיעות שנטעו אחרים, אף אתם הוו נוטעים לבניכם. (תנחומא קדושים)

הרב נריה וט"ו בשבט

האידיאה של תחיית אומה בארצה האצילה על הקשר לאדמה, לנופים ולמראות. בבוקר י"ז בשבט תרצ"א, במזג אויר חורפי נאה, יצא משה-צבי לטיול רגלי לכיוון יריחו וים המלח עם חבורה של חמישה חברים מבני הישיבה. סח הרב נריה: "הרב קוק עודד טיולים בארץ ישראל כביטוי לאהבת ארץ ישראל. להכיר את הארץ ולהתקשר לנופיה זה היה כשר למהדרין. בני הישיבה טיילו בחופשות במושבות החדשות על מנת להתרשם מקרוב מהמפעל היישובי. בשבילי זה היה טיול ראשון בארץ ישראל, והסמיכות לט"ו בשבט כנראה לא היה מקרית. עם מקלות בידינו יצאנו לפנות בוקר והלכנו דרך שבילי ואדי קלט ליריחו. רק פעם אחת פגשנו בדרך בערבי שצעק לעברנו 'איטבח אל יהוד'. אמרו שכשאינ מאורעות מיוחדים הערבים שקטים ולא פוגעים. כך זה היה באותה תקופה". בדפי לוח תיאר בקצרה את מסעו: "ט"ז בשבט: שאלנו רישיון מר' נתן קיבלנו. קיבלתי מכנסיים קצרים. י"ז בשבט: בשש יצאתי עם הלל קוק, בורוויק, סובול, פדבה וגוטמן לטיול לים המלח וליריחו. באחת וחצי הגענו לוואדי קלט, בשלוש באנו ליריחו. ביקרנו אצל מעין אלישע. נכנסנו למלון 'ירדן' ונשארו שם ללון בעוד 25 גרוש א". י"ח בשבט: יצאנו דרך השדה עם מצפן לים המלח. ראינו את הירדן, את ים המלח ואת מפעל נובמייסקי, ומשם דרך הואדי התקדמנו. באנו לירדן. הלכנו לים. עברנו את המפעל, נחנו ויצאנו ברגל ליריחו. פגשנו אוטו ערבי ושבו איתו ירושלימה בארבע וחצי." תמונות בני החבורה המרוצים העידו על הרושם העז שהשאיר הטיול. (ארץ רבה)

ואדי קלט

על הרב נריה זצ"ל מתוך האתר 'למעשה':

בספרו הנפלא "מועדי הראי"ה", נקרא הפרק שעוסק בט"ו בשבט: "שירת האילנות". (שם עמ' רכג) כתב הרב נריה זצ"ל:

בקונטרס ט"ו בשבט - ירושלים תשל"ג - לנזיר אלוקים הרב ר' דוד כהן זצ"ל נאמר: "המנהג בחוץ לארץ לאכול מפירות ארץ ישראל בט"ו בשבט, ביחוד חרובין. ואמרנו דנקטו לישנא דגמרא (ראש השנה טו ע"א): אמר ר' יוחנן נהגו העם (להפריש מעשרות) בחרובין כר' נחמיה. וקיימו דורותינו בחוץ לארץ כפשוטו של לשון: נהגו העם להעלות זכר ט"ו בשבט בחרובין.

הרב הנזיר זצ"ל ביאר מהו המקור של אכילת החרובים בחו"ל בט"ו בשבט עפ"י פשוטו של מאמר חז"ל: "נהגו העם בחרובים". הרב נריה זצ"ל הוסיף לכך הסבר מעמיק וכלשונו, "מפשוטו של לשון אנו מגיעים למדרשו של אילן". את ההסבר למנהג לאכול חרובים הוא מבסס על פתגם-החודש (שבט) שכתב מרן הרב קוק זצ"ל (מובא בס' באר מגד ירחים לרב עוזי קלכיים) - "חשק נטיעת אילנות, נובע מחפץ הטבת הדורות הבאים, המובלט בתוקפו בעץ החרוב".

לאור הפתגם הנ"ל כותב הרב נריה זצ"ל:

אכן... בפתגם-החודש של הרב והסברתו - "מנהג ישראל - תורה", ומפשוטו של לשון אנו מגיעים למדרשו של אילן, שמידת ההטבה שבנטיעתו, ומידת ההסתפקות במועט המתגלית באכילת פרי, אוצרות בתוכן הדרכות מוסריות לעם ה' אלה - "והיה פרי למאכל ועלהו לתרופה".

המנהג בחוץ לארץ, לאכול מפירות ארץ ישראל בט"ו בשבט, נובע מהרגשת הקשר של עם ישראל לארץ ישראל, במשך כל הדורות, גם בדורות שהיינו בגלות. קשר זה מצויין בחו"ל באכילת פירות האילן ובא"י הוא מצויין במיוחד בנטיעת אילנות, שכן אומר המדרש (תנחומא קדושים סי' ח):

כי תבואו אל הארץ ונטעתם - אמר להם הקב"ה לישראל, אעפ"י שתמצאו אותה מליאה כל טוב, לא תאמרו: נשב ולא ניטע, אלא היו זהירין בנטיעות, שנאמר: ונטעתם כל עץ מאכל. כשם שנכנסתם ומצאתם נטיעות שנטעו אחרים, אף אתם היו נטעים לבניכם...

החרוב הוא פרי מיוחד במינו. חז"ל מציינים שהחרוב נותן פרי רק לאחר שבעים שנה (תענית כג ע"א). ה"חשק" הוא רצון שנובע משיקולים אגוצנטריים, והוא בעיקר המנחה את האדם לנטוע עצי פרי. בנטיעת החרוב מובלט הרצון האידאלי של האדם להיטיב לדורות הבאים. לכן, אומר הרב נריה, נהגו עם ישראל שבכל הדורות לאכול חרוב בדווקא.

נראה שאפשר להוסיף עוד נקודה. ט"ו בשבט נקבע כראש השנה לאילנות כיון שזהו זמן חנטת הפירות, כדברי רש"י (ר"ה יד ע"א): "שכבר עברו רוב ימות הגשמים... ועלה השרף באילנות, ונמצאו הפירות חונטים מעתה". הרב נריה זצ"ל במאמר "האתרוג בט"ו בשבט" (שמתפרסם בחוברת זו עמ' 13) דן בתוקפו ההלכתי של ט"ו בשבט. במאמר זה הוא מסביר שט"ו בשבט הוא זמן שאנחנו מסוגלים לראות את השלימות גם כאשר היא עדיין בכח ולא הגיעה למימושה השלם. עד ט"ו בשבט עולה השרף לאילנות מחמת הגשמים של השנה שעברה, ודי במציאות הראשיתית הזו כדי לקבוע את שנתו של הפרי.

תלמידים יקרים, אנו מאחלים לכם למידה מהנה, וקליטה טובה בארצנו היקרה.

המילון שלי

[illegible]